

DAVLAT MOLIYASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MARKAZIY BANKNING ROLI

Quramboyev Farrux, UrDU Iqtisodiyot mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqola davlat moliyasi barqarorligini ta'minlashda markaziy banklarning ahamiyatini o'rganadi. Unda markaziy banklar barqarorlikka ta'sir etish uchun qo'llaydigan mexanizmlar, jumladan, monetar siyosat va inqirozni boshqarish usullari muhokama qilinadi.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение центральных банков в обеспечении стабильности государственных финансов. В нем обсуждаются механизмы, которые центральные банки используют для влияния на стабильность, включая денежно-кредитную политику и стратегии антикризисного управления.

Abstract. This article examines the importance of central banks in ensuring the stability of public finances. It discusses the mechanisms that central banks use to influence stability, including monetary policy and crisis management strategies.

Kalit so'zlar: moliyaviy barqarorlik, markaziy bank, monetar siyosat, nazorat

Ключевые слова: финансовая стабильность, центральный банк, денежно-кредитная политика, контроль

Key words: financial stability, central bank, monetary policy, control

Moliyaviy barqarorlik mamlakat iqtisodiyotidagi o'sish uchun muhim omillardan biri hisoblanadi. Markaziy banklar moliyaviy tizimni nazorat qilish va uning barqarorligini ta'minlash uchun mas'ul bo'lgan asosiy institutlar sifatida ko'riladi. Ularning roli samarali moliyaviy boshqaruv va nazoratning yanada ahamiyatli ekanligini ko'rsatgan jahon moliyaviy inqirozi sharoitida yanada oshdi.

Shu sababdan moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda markaziy banklarning rolini va ularning amalga oshiradigan ishlarini o'rganish maqsadga muvofiqdir. Moliyaviy barqarorlik – bu moliyaviy tizimning, ya'ni moliya muassasalari, bozorlar va bozor infratuzilmalarining ehtimoliy shoklar va nomutanosibliklarga bardosh bera olishi, shu bilan birga moliyaviy vositachilik funksiyalarini bajara olmaslik ehtimolini pasaytirish qobiliyatidir. Moliyaviy barqarorlik maqsadi alohida moliya muassasasi emas, balki butun moliya tizimi barqarorligini ta'minlashdan

iborat. Moliyaviy barqarorlik iqtisodiyotning barqaror rivojlanish asosi hisoblanadi.[1]

Moliyaviy barqarorlik va uning tahlilini olib borish, markaziy banklar hamda moliya tizimini tartibga soluvchi organlarning eng asosiy vazifalaridan biridir. O‘zbekistonning bank sektori moliya tizimining muhim bir qismi bo‘lganligi sababli, ushbu sektorning barqarorligini ta‘minlash O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining asosiy majburiyatlaridan birini tashkil etadi. Markaziy bank banklar tizimidagi o‘zgarishlarni doimiy kuzatib boradi va baholaydi, shu bilan birga, tizimli xavflarning oldini olish va bank tizimining umumiy barqarorligini saqlab qolish uchun zarur choralar ko‘radi.

Monetar siyosat davlat iqtisodiy siyosatining muhim qismi hisoblanadi va uni ko‘pchilik hollarda Markaziy bank amalga oshiradi. Monetar siyosat yordamida muomaladagi ortiqcha pul massasi kamaytiriladi yoki ko‘paytiriladi. Markaziy bank monetar siyosatni olib borishda pul bozoriga to‘g‘ridan-to‘g‘ri – o‘zining boshqaruv vakolatlari yordamida va pul emissiyasi orqali ta‘sir o‘tkazishi mumkin. [2]

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki monetar siyosatini amalga oshirishda quyidagi instrumentlardan foydalanadi:

1. Majburiy zaxiralar siyosati;
2. Hisob stavkalari siyosati;
3. Ochiq bozordagi operatsiyalar siyosati;
4. Valuta siyosati va shu kabilar.

Mazkur usullar jahon banklari amaliyotida tan olingan asosiy usullar hisoblanib, ularning qo‘llanishi har bir davlatda turlicha bo‘lishi mumkin. Masalan, AQSH da ko‘proq ochiq bozordagi usullar qo‘llanilsa, Germaniyada ko‘proq majburiy zaxiralar qo‘llaniladi. Hozirgi kunda O‘zbekiston Markaziy bankining muomaladagi pul massasini tartibga solishda, asosan, majburiy zaxiralar instrumentidan foydalanilmoqda. [3]

Bundan tashqari, Markaziy banklarning moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashda inqirozni boshqarish usullarining ham ta‘siri bor. Barqarorlikka erishish uchun Markaziy banklar tomonidan amalga oshiriladigan choralarga quyidagilarni misol qilish mumkin.

- qiyin vaziyatda katta miqdorda oxirgi qarz beruvchi bo‘lish. Bu banklar faoliyatidagi muammolarning oldini olishda muhim. Masalan, 2008-yildagi

inqiroz davrida dunyo bo‘ylab markaziy banklar moliyaviy bozorlarni barqarorlashitirish uchun kerak bo‘lgan bank tizimidagi likvidlikni kuchaytirish uchun yordam berishgan. [4]

- foiz stavka o‘zgartirishlari. Markaziy banklar qarz olish va investitsiyani rag‘batlantirish yoki inflyatsiyani nazorat qilish uchun foiz stavklarini pasaytirishi mumkin.
- moliyaviy boshqaruv va nazoratni kuchaytirish. Inqirozdan keyin yanada mustahkamroq moliyaviy tizim yaratish uchun markaziy banklar moliyaviy nazoratni kuchaytirishga ko‘proq e‘tibor berishadi. Bunga banklarga qo‘yiladigan kuchli kapital va likvidlik talablari, tavakkalchilikni boshqarish ishlarini yaxshilash va kelgusi inqirozlarni bartaraf etish uchun banklar tayyorgarligini baholash sinovlarini o‘tkazishni misol qilish mumkin. [5]

Yuqoridagi usullarning amalga oshirilishi moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashda bir qancha foydalarga sabab bo‘ladi. Jumladan, iqtisodiy faollik rag‘batlantiriladi, iste‘molchi xarajatlari oshadi, investitsiyalar ko‘payadi va iqtisodiy faollikning oshishi bilan ko‘proq ish o‘rinlari yaratiladi.

Xulosa qilib aytganda, Markaziy banklar moliyaviy barqarorlik uchun juda muhim rol o‘ynaydi. Ular moliyaviy tizimning barqarorligini ta‘minlash, inqirozlarni boshqarish va monetar siyosatni amalga oshirish orqali iqtisodiyotdagi o‘shishni rag‘batlantiradi va moliyaviy inqirozlarni oldini oladi. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki kabi milliy banklar, moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashda majburiy zaxiralar, hisob stavkalari va ochiq bozor operatsiyalari kabi turli vositalardan foydalanadi. Bu choralar nafaqat moliyaviy tizimni barqarorlashtirishga, balki umumiy iqtisodiy o‘shishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://cbu.uz/uz/financial-stability/about/>
2. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Toshkent, 2005-yil.
3. M. T. Yaxshieva. Monetar nazariya va siyosat: O‘quv qo‘llanma. – T.: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2021
4. <https://rpc.cfainstitute.org/en/research/multimedia/2018/2008-financial-crisis-role-central-banking-in-crisis-management>
5. David G. Mayes, Pierre L. Siklos, Jan-Egbert Sturm. The Oxford Handbook of the Economics of Central Banking. 14 March 2019.